

УДК 502.335: 504.03

Швець Ю.О.

кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Запорізького національного університету

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ З УРАХУВАННЯМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ

У статті проаналізовано та відображено теоретичні і практичні питання розвитку зеленого туризму в країнах ЄС. Розглянуто теоретичні підходи до трактування зеленого туризму, досліджено особливості розвитку європейських моделей організації сільського туризму. Обґрунтовано переваги моделей організації сільського туризму. Визначено перелік проблем, які негативно впливають на можливість розвитку зеленого туризму. Виокремлено переваги та перспективи розвитку зеленого туризму в Запорізькому регіоні.

Ключові слова: зелений туризм, індустрія туризму, сільський туризм, європейські моделі організації сільського туризму, розвиток, соціально-економічні умови.

Швец Ю.А. ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ОРГАНИЗАЦИИ И РАЗВИТИЯ ЗЕЛЕННОГО ТУРИЗМА В УКРАИНЕ С УЧЕТОМ ЕВРОПЕЙСКОГО ОПЫТА

В статье проанализированы и отражены теоретические и практические вопросы развития зеленого туризма в странах ЕС. Рассмотрены теоретические подходы к трактовке зеленого туризма, исследованы особенности развития европейских моделей организации сельского туризма. Обоснованы преимущества моделей организации сельского туризма. Определен перечень проблем, которые негативно влияют на возможности развития зеленого туризма. Выделены преимущества и перспективы развития зеленого туризма в Запорожском регионе.

Ключевые слова: зеленый туризм, индустрия туризма, сельский туризм, европейские модели организации сельского туризма, развитие, социально-экономические условия.

Shvets Y.O. PROBLEMS AND PROSPECTS OF ORGANIZATION AND DEVELOPMENT OF GREEN TOURISM IN UKRAINE TAKING INTO ACCOUNT EUROPEAN EXPERIENCE

The article analyses and reflects on theoretical and practical issues of development of green tourism in the EU. Theoretical approaches to the interpretation of green tourism and the peculiarities of the development of European models of organization of rural tourism. The advantages of the models of organization of rural tourism. The list of problems that negatively affect development opportunities of green tourism. The advantages and prospects of development of green tourism in the Zaporizhzhya region.

Keywords: ecotourism, tourism industry, rural tourism, European model of organization of rural tourism, development, socio-economic conditions.

Постановка проблеми. Нині Україна має рекреаційні, природні, кліматичні ресурси, які створюють передумови розвитку зеленого туризму. Водночас вирішення ряду соціально-економічних проблем є можливим за умови розвитку зеленого туризму. Одночасно зелений туризм досить динамічно розвивається в країнах ЄС та виступає важливим чинником збільшення надходжень до бюджету. Відповідно, використання досвіду країн ЄС дасть змогу впровадити зелений туризм в Запорізькому регіоні, що сприятиме відновленню соціально-економічного розвитку регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку зеленого туризму, особливості його організації в країнах ЄС та перспективи розвитку туризму в Україні розглянуті в працях таких вчених, як В.М. Зайцева [1], В.І. Биркович [2, с. 139–141], Н.В. Васильєва [3], Л.П. Дешевенко [4, с. 43–49], М.М. Король [6, с. 31–33], В.В. Паш [9, с. 18–20], П.Г. Столярчук, В.В. Домінюк [12, с. 176–183], Д.А. Уланов [13, с. 457–458].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проте, незважаючи на наявність значної кількості досліджень щодо вивчення особливостей розвитку зеленого туризму, недостатньо дослідженими залишаються питання виокремлення проблем, перспектив впровадження зеленого туризму в Запорізькому регіоні, а також неповною мірою врахований досвід європейських країн щодо розвитку цієї сфери.

Мета статті полягає в аналізі теоретичних і практичних питань розвитку зеленого туризму в країнах

ЄС, дослідженні особливостей розвитку європейських моделей організації сільського туризму, визначенні переліку проблем, які негативно впливають на можливість розвитку зеленого туризму, виокремленні переваг розвитку зеленого туризму в Запорізькому регіоні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Індустрія туризму змінюється під впливом глобальних економічних змін, суспільного настрою і тенденцій, які виникають внаслідок цього. Світова криза, зміни клімату, збільшення чисельності населення, проблема бідності і голоду формують сучасну систему поглядів на навколишній світ.

Вивчення екологічного туризму стає все більш актуальним, оскільки посилюється негативний вплив туризму на навколишнє середовище і стає необхідним зменшення навантаження на природу. Виникнення зеленого туризму, а також його зростаюча популярність пов'язані з бажанням сучасних людей мінімізувати зміни, що відбуваються в навколишньому середовищі під впливом сучасних неприродних факторів.

Зелений туризм – це подорожі в місця з відносно незайманою природою з метою отримати уявлення про природні і культурно-етнографічні особливості даної території, не порушуючи цілісності екосистем. Екологічний туризм створює такі економічні умови, коли охорона природи стає вигідною місцевому населенню. Можна сказати, що для того, щоб заслужити право називатися екологічним, туризм повинен відповідати досить жорстким вимогам:

збереження цілісності екосистем; бути економічно вигідним місцевому населенню; подорожі в незайману природу [7].

Таким чином, зелений сільський туризм – це форма туризму, яка розгортається в сільській місцевості і яка передбачає вивчення місцевих туристичних ресурсів, участь туристів в різних традиційних заходах, а також включає розміщення і організоване харчування туристів в спеціфічних туристичних структурах: туристичні пансіони; агротуристичні пансіонати; селянські господарства тощо [8].

Незважаючи на те, що сільський туризм – нове явище, історія розвитку як виду туризму почалася свій розвиток в Західній Європі в 60-х і 70-х рр. минулого століття. Основним завданням такого виду туризму було збереження сільських поселень через відродження ремесел і підвищення підприємницької активності [5].

Нині це один з найбільш перспективних видів туризму, що має позитивний вплив на сталий розвиток території та отримання економічної вигоди. Отже, можна виділити кілька національних європейських моделей організації сільського туризму [5]: британська, французька, німецька, італійська, чеська, іспанська, польська та латвійська моделі.

Характерними рисами британської моделі є системи розміщення, що передбачають контакт з сім'єю фермера, можливість самостійного обслуговування. Британська модель включає елементи пізнавального та екологічного туризму [10].

Французька модель включає різноманітні форми класичного сільського туризму, що змінюються залежно від близькості до моря. Також модель передбачає більший ухил в бік гастрономічного і винного туризму. Форми розміщення туристів меншою мірою припускають проживання з фермером, туристи розміщуються в котеджах [11].

В 1971 р. у Франції була створена асоціація «Туризм в сільській місцевості», яка координує організацію сільського туризму в національному масштабі. У 1986 р. 8 млн. французів (приблизно 1/4 частина всіх відпочиваючих) віддали перевагу відпочинку в сільській місцевості, а в 1987 р. таким чином вже відпочивали 9,2 млн. французів плюс 5,2 млн. іноземців (з них 27% німців, 25% англієць, 25% бельгійців, 14% голландців та 9% представників інших націй). З 37 млн. іноземних туристів, котрі щорічно відвідують країну, близько 7 млн. віддають перевагу відпочинку саме в селі [11].

Сільським туризмом охоплені практично всі департаменти Франції (сільська місцевість займає 80% площі країни), хоча в загальному доході від туризму його частка становить менше 10%. Найпопулярніші місця відпочинку в департаменті – берега природних водойм (ставків і озер). Місцева влада стимулює забудову прибережних зон легкими будинками і створенням штучних піщаних пляжів, де влітку організують свята, конкурси рибалок, різноманітні заходи для дітей. Основні заняття відпочиваючих в сільській місцевості – це пішохідні, водні та кінні прогулянки, різні форми пасивного відпочинку [12, с. 176–183].

Для німецької моделі порівняно з французькою характерними є проживання та харчування в будинку фермера. Також сільський туризм схильний до фермерського, безпосередньої роботи в полях [6, с. 32–33].

У Данії Національна асоціація агротуризму створена в 1988 р., а сьогодні в асоціації налічується 209 членів, що володіє 1 268 місцями у сіль-

ській місцевості. Зелений туризм забезпечує понад 380 000 робочих місць [4, с. 43–47].

На Кіпрі все більш популярним стає так званий природний туризм. Згідно з останніми дослідженнями, проведеними Кіпрською організацією по туризму (КОТ), все більше і більше туристів віддають перевагу відпочинку, максимально наближеному до природи [6, с. 30–33].

Досліджуючи потреби і пристрасті туристів, КОТ намагається розширити асортимент послуг молодій туристичній галузі агротуризму. Нині на Кіпрі існує кілька туристських агентств, що спеціалізуються на продажі путівок у кіпрські села, де туристам пропонують «шматочок сільського життя», знайомлячи з місцевими традиціями і звичаями, а також народною кіпрською кухнею.

У Фінляндії, Північній Карелії, де багато лісових озер, поширений відпочинок на кшталт сільського туризму в невеликих котеджах на одну сім'ю від 2 до 8 осіб. Будиночки обладнані всім необхідним. Зазвичай вони складаються з вітальні і декількох спальень. У котеджах є гаряче і холодне водопостачання, невелика кухня, оснащена електроплиткою, холодильником, мікрохвильовою піччю, кавоваркою. Туристам надаються напрокат човни, риболовецькі снасті, лижне спорядження. Все це дає змогу в досить комфортних умовах та досить відокремлено, але при цьому активно, відпочити на березі чистого озера, в лісі [11].

Характерним для італійської моделі є те, що вона ділиться на три основні напрями за специфікою надання послуг. Це поєднання типового відпочинку в сільській місцевості з відновленням здоров'я (екотуризм), вивченням гастрономії та продуктів місцевого виробництва, які відрізняються з огляду на їх територіальні прихильності, а також заняття спортом. Розміщення туристів відбувається в апартаментах і кімнатах [11].

Чеська сільська місцевість привертає відпочинком у відомих виноробних регіонах і регіонах, що межують із заповідними територіями. Найпоширеніший вид туризму поєднує відвідування кінних ферм і занурення в сільський спосіб життя.

Іспанська модель – одна з найбільш розвинених. Поширені відпочинок в селі, відпочинок на фермі, знайомство з побутом, гастрономією, догляд за тваринами.

Польська модель відрізняється чітким розмежуванням господарств, які приймають туристів, на ті, для яких це єдиний бізнес, і ті, які розглядають туристичну діяльність як джерело додаткового доходу. Засоби розміщення різняться в ціні і якості послуг, що надаються.

У Латвії сільський туризм – це вид відпочинку, який передбачає знаходження туриста в сільській місцевості з чисельністю місцевих жителів до 5 000 тис. або в поселенні і надання йому персоналізованих послуг, пов'язаних із зануренням в побут, спосіб життя і традиції фермера. Особливість розуміння сільського туризму в Латвії полягає в тому, що він повинен працевлаштовувати і приносити дохід тим людям, які проживають безпосередньо в тій місцевості, куди приїхали туристи. Це дає змогу розглядати латвійську модель сільського туризму як інструмент розвитку території, а не тільки як вид туризму. Проведення виїзних заходів і прийом масового туриста згідно з критеріями латвійської моделі не можна вважати сільським туризмом. Рекомендованими видам відпочинку вважають активні види спорту, гольф, наметові майданчики, лижний спорт [5].

На території Європейського Союзу сільський туризм отримав широкий розвиток і є одним з найбільш привабливих видів відпочинку. Однак фермери в менш розвинених країнах ЄС використовують туризм як інструмент диверсифікації агробізнесу, а не як основне джерело доходу.

За сучасних умов розвитку для України характерною є наявність ряду проблем, таких як, зокрема, погіршення соціально-економічного становища; погіршення політичної обстановки; зниження рівня добробуту населення; неефективність чинного законодавства. Наявність цих проблем обумовлює погіршення діяльності підприємств, занепад виробництва та сільської місцевості, адже населення залишає дану територію в пошуках більш перспективних територій з метою підвищення добробуту. Проте Україна має всі передумови щодо налагодження соціально-економічного розвитку. Загалом в Україні є всі передумови розвитку зеленого туризму, що дасть змогу вирішити ряд соціально-економічних проблем, а саме підвищити рівень зайнятості та покращити добробут населення. Одночасно зростання добробуту населення сприятиме накопиченню державного бюджету та розвитку галузей економіки.

Використання природного та культурного потенціалу Запорізького регіону дасть змогу організувати та розвинути зелений туризм, поліпшити соціально-економічну ситуацію регіону, налагодити функціонування підприємницького сектору.

Загалом до переваг розвитку зеленого туризму в Запорізькому регіоні доцільно віднести:

- його змогу вирішити проблему зайнятості населення (особливо в сільській місцевості);
- раціональне використання природних ресурсів;
- розвиток історико-культурного потенціалу;
- підвищення рівня добробуту населення;
- джерело надходження до державного бюджету;
- сприяння розвитку сільськогосподарських підприємств;
- надходження іноземних інвестицій шляхом залучення іноземних туристів;
- створення нових робочих місць у сфері обслуговування;
- обмін досвідом з країнами ЄС;
- підвищення іміджу Запорізького регіону;
- розвиток ринку туристичних послуг.

Доцільно зауважити, що позитивний вплив розвитку зеленого туризму є досить вагомим, адже він сприятиме вирішенню соціально-економічних проблем.

Поряд з перспективами для Запорізького регіону характерні певні проблеми щодо розвитку зеленого туризму, які стримують його впровадження. До основних проблем впровадження зеленого туризму слід віднести:

- відсутність державної підтримки щодо розвитку агротуризму;
- неефективність впровадження досвіду європейських країн щодо розвитку зеленого туризму;
- зростаючий рівень конкурентоспроможності агротуристичного продукту;
- низький рівень інформаційного забезпечення;
- бюрократичний характер та корумпованість влади;
- низький рівень платоспроможності населення;
- недосконалість законодавчої бази;
- відсутність наукових досліджень щодо розвитку туризму;
- неефективність інвестиційних проектів щодо організації зеленого туризму;

– низький рівень активності органів місцевої влади у розвитку туризму;

– відсутність податкових пільг для осіб, які беруть участь у наданні туристичних послуг.

Виходячи з наведених проблем, можна сказати, що розробка та впровадження програм щодо розвитку зеленого туризму є необхідними, а також доцільно просувати цей вид туризму в Запорізькому регіоні. Розвиток зеленого туризму є можливим за умови використання маркетингових комунікацій, залучення іноземних організацій щодо популяризації новітніх технологій у цій сфері, забезпечення поінформованості населення, що дасть змогу поліпшити інфраструктуру регіону.

Отже, зелений туризм позитивно впливає на відродження, збереження і розвиток місцевих народних звичаїв, промислів, пам'яток історико-культурної спадщини. Виявляючи інтерес до спадщини народної культури, нерідко саме міські жителі, відпочиваючи в сільській місцевості, розкривають місцевим жителям справжню цінність культурних пам'яток і тим самим допомагають їх збереженню.

Зелений туризм переслідує головну мету – сформувати новий туристичний продукт, який виходить за рамки традиційного уявлення про туристичну пропозицію і який би враховував природне середовище, історико-культурну специфіку регіонів, а також давав змогу істотно урізноманітнити традиційні пропозиції, що буде становити найбільший інтерес з точки зору залучення досить вимогливих іноземних туристів.

Світова практика свідчить про важливу роль туризму, заснованого на використанні елементів історії народного життя, як з точки зору отримання доходу, так і з точки зору забезпечення умов для відтворення природного життєздатного історичного середовища. Тому природний, культурний і народно-етнографічний аспекти покладені в основу розвитку зеленого туризму.

Висновки. Таким чином, в процесі проведеного дослідження було з'ясовано перелік проблем, які створюють перешкоди розвитку та впровадженню зеленого туризму в Запорізькому регіоні, але за умови їх вирішення налагодиться соціально-економічний розвиток регіону. Загалом було обґрунтовано, що позитивний вплив розвитку зеленого туризму полягає в таких положеннях: підвищення рівня зайнятості населення у сфері обслуговування та сфері послуг; зростання добробуту сільського населення; нагромадження державного бюджету; залучення інвестиційних ресурсів; розвиток підприємницької діяльності тощо. Отже, розвиток зеленого туризму в Запорізькому регіоні має значні перспективи, адже регіон забезпечений природними, рекреаційними ресурсами, що сприятиме оздоровленню економіки регіону, вирішенню соціальних проблем, дасть змогу підвищити рівень конкурентоспроможності України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Актуальні проблеми та перспективи розвитку туристичного і готельно-ресторанного бізнесу в Запорізькому регіоні: [монографія] / за заг. ред. В.М. Зайцевої. – Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2012. – 400 с.
2. Биркович В.І. Сільський зелений туризм – пріоритет розвитку туристичної галузі України / В.І. Биркович // Стратегічні пріоритети. – 2008. – № 1(6). – С. 138–143.
3. Васильєва Н.В. Зелений туризм – панацея чи черговий міф? / Н.В. Васильєва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.greentour.com.ua/ukrainian/progress/arch>.

4. Дешевенко Л.П. Сільський зелений туризм – складова економічної системи держави / Л.П. Дешевенко // Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації. – 2015. – №2. – С. 42–50.
5. Європейський досвід організації сільського зеленого туризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tourlib.net>.
6. Король М.М. Аналіз європейського досвіду організації зеленого туризму / М.М. Король, В.В. Атаманчук // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2016. – Вип. 7. – Ч. 2. – С. 30–33.
7. Міжнародний досвід зеленого туризму в Україні: проблеми та перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2667>.
8. Особливості розвитку зеленого туризму в Україні (оглядова довідка за матеріалами преси) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/183838>.
9. Паш В.В. Сільський зелений туризм як пріоритетний напрям розвитку сільських територій України / В.В. Паш // Агросвіт. – 2015. – № 18. – С. 17–22.
10. Георгиев Г.Л. Предпосылки развития малого и среднего бизнеса в сфере зеленого туризма в контексте устойчивости / Г.Л. Георгиев, Р.Х. Мадгерова // Экосистемы, их оптимизация и охрана. – 2010. – Вип. 3. – С. 136–154. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/eco00_2010_3_18.
11. Світовий досвід розвитку сільського зеленого туризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://archive.nbuv.gov.ua>.
12. Столярчук П.Г. Аналіз європейського досвіду організації сільського зеленого туризму та його категоризації / П.Г. Столярчук, В.В. Домінюк // Вимірювальна техніка та метрологія. – 2010. – № 71. – С. 175–184.
13. Уланов Д.А. Туризм на сельских территориях: опыт, проблемы, перспективы / Д.А. Уланов // Молодой ученый. – 2013. – № 6. – С. 455–459.
14. Формування політики розвитку та функціонування сільського зеленого туризму в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.greentour.com.ua/ukrainian/node/243>.